

II RIIGIKOGU

6. istungjärk.

Protokoll nr. 131 (7).

1924. a.

II Riigikogu koosolek 18. septembril
1924 a. kell 10 hom.

Kokku on tulnud 80 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: rahaminister **O. Strandman**, sõjaminister **O. Amberg**, põllutöominister **A. Kerem**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**.

P ä e w a k o r d :

1. L. Johanson'i küsimine põllutöoministrile mõisatööliste, käsitööliste ja kalameeste väljaspool maaseaduse § 21 ettenähtud järjekorda maaandmise kohta.

2. A. Tupits'i küsimine teedeministrile Jõgewa-Puurmani raudtee äralõhkumise asjas.

3. A. Jürman'i, A. Tupits'i ja M. Martinson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele endiste kroonu metsawahikoha-pidajate Mart Tomson'i ja Jüri Krieger'i väljatõstmise asjus nende taludest.

4. Wabariigi Walitsuse wastamine J. Jürna küsimise peale laenusamise tingimustest Inglismaalt.

5. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul 26 Riigikogu liikme arupärimise peale sõjaministeeriumi mehaanika-töökodades päewapalkade wähen-damise kohta.

6. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul M. Janson'i, J. Nannilson'i ja O. Gustawson'i arupärimise peale Lelle-Hiiekõnno alewi maaga warustamise asjus.

7. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul põllumeeste Riigikogu rühma arupärimise peale maaparanduse ja ühispiimataltuste ehitamise laenude sulgumise asjus.

8. Seadus amnestia kohta töörahwa poliitikategelastele — J. Jürna, J. Welt'i ja E. Luts'u ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Koosolek algab kell 10.10 min.

1. Päewakorra Juhataja K. Wir-täiendamine. ma: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorra kohta on kirjalikult tulnud ettepanek, wõtta esimeseks päewakorra-punktiks komisjonide täiendawad walimised. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Enne päewakorra juurde minemist on sõna sekretääril teadaandmiseks.

2. Teadaandmine Sekretäär O. küsimiste kohta, Köster: Riigikogu millele käiku ei juhatusel on Riigikole antud kodugule teatada, et kodukorra § 95 põhjal. korra § 95 põhjal ei ole käiku antud rkl. Johanson'i kahele küsimisele 13. septembrist 1924 a.

3. Teadaandmine Edasi on teatada, et komisjoni „seadus endise Liwi antud seaduseel- kubermangu nüri- nõu kohta. ning nõdrandistusslikkude ning langetõbiste rawitsemise ja hoolekande seltsi waranduse riigi omaks tunnistamise kohta“ on antud üldkomisjonile.

4. Komisjonide Juhataja K. Wir-täiendawad walimised. ma: Kirjalikult on teatanud rkl. Penno, et tema astub tagasi hariduskomisjonist. Samuti on teatanud rkl. Ostrat, et tema astub tagasi koosseisu komisjonist. Asunikude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühma poolt on ette pandud omawalitsuse komisjoni walida rkl. Penno, maakomisjoni rkl. Ostrat, hariduskomisjoni rkl. Krass, koosseisu komisjoni rkl. Köster. Panen ettepanekud hääletamisele komisjonide wiisi. Hääletamisele tuleb ettepanek walida omawalitsuse komisjoni rkl. Penno. (Hääletatakse.)

Nähtawa enamusega on rkl. Penno omawalitsuse komisjoni walitud.

Häälendamisele tuleb ettepanek walida rkl. Ostrat maakommisjoni liikmeks. (Hääletakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Ostrat maakommisjoni walitud.

Häälendamisele tuleb ettepanek walida rkl. Krass hariduskommisjoni. (Hääletakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Krass hariduskommisjoni walitud.

Häälendamisele tuleb ettepanek walida rkl. Köster koosseisu komisjoni. (Hääletakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Köster koosseisu komisjoni walitud.

5. L. Johanson'i küsimine põllutöministrile mõisatöölilistele, käsitöölilistele ja kalameestele väljaspool maaseaduse § 21 ettenähtud järjekorda maa-andmise kohta ja põllutöministri wastamine küsimise peale.

tenähtud järjekorda ka mõisatöölilistele, kes 1919 a. mõisates alalisteks töölilisteks olid ja kunni mõisa tükeldamiseni mõisades teenisid, niisama ka käsitöölilistele ja kalameestele.

Palun põllutöministrilt wastust küsimistele:

1) Missugusel määral on ülaltoodud seaduse wastuwõtmisest kunni sennini suudetud täita § 2 märkuse pp. c, d ja e nõudmisi?

2) Missugused on põllutöministri kawatsused mõisatöölilistele, käsitöölilistele ja kalameestele väljaspool järjekorda maaandmise kohta lähemas tulewikus.

Põllutöminister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Selle küsimise kohta on mul järgmist seletada. Küsimises nimetatud seadus wõeti wastu majandusaasta lõpul, järelikult ei saanud ka läinud majandusaasta jooksul seda teostada. Siiski, eeldades Riigikogu otsust ja arwesse wõttes Riigikogu poolt awal-

datud soowiawaldust, tegi põllutöministeerium ringkirjalise korralduse, et krundid, mis tööliste kruntideks olid rajatud, wälja antakse juba käesolewal majandusaastal 6-aastaste lepingute alusel ja et nendele töölistele ehitamiswõimalus antaks. Käesolewa aasta jooksul on ülesse wõetud töökawasse kõik ühiskrundid, mis tööliste senni wälja antud, selleks, et neid kruntisid üksikuteks kruntideks ära jaotada. See töö on praegu weel käsil ja statistilisi andmeid selle kohta weel muidugi ette kanda ei saa. Ühtlasi ühiskruntide jaotamisega on käimas ka rewisjon nende tööliste kohta, kes õigustatud oleksid maaseaduse § 20 alusel maad saama, millejuures minu poolt järgmised juhtnõõrid on antud:

Maasaajateks tuleb ainult neid töölisi ette panna, kes isiklikult oma kohta harinud on ja wõimalikult ka neid, kes senni maad saanud pole. Töölisi, kes maaseaduse § 20 alusel õigustatud ei ole maad saama, niisama ka neid töölisi, kes oma kohti isiklikult harinud ei ole ja hoiatuse peale waatamata harima ei asu, tuleb nimekirjast wälja jätta ja neid ajutisteks maasaajateks lugeda ja rendiwahekorrad nendega esimesel wõimalusel lõpetada.

Teiseks: asundustes, kus mõisatööliliste krundid wälja on jagatud, tulewad need käsitöökohtadeks ära jaotada juhatuskirja alusel, rajades tööliste kruntisid ainult nende tööliste jaoks, kes maaseaduse § 20 järele õigustatud on maad saama. Wabamenud maad tulewad ära kasutada senni maast ilmajäänud maasaajate rahuldamiseks ja puudulikult maaga warustatud tööliste maa-ala nõudmiste rahuldamiseks.

Nende juhtnõõride alusel on praegu töö käsil ja käesolewa majandusaasta lõpul wõib täielikka statistilisi andmeid nende kohta ette kanda.

6. A. Tupits'a küsimine teedeministrile Jõgewa-Puurmani raudtee ärälõhkumise asjus.

A. Tupits (põl.) (loeb): Palun teedeministrilt wastust järgmistele küsimistele:

1. Kas teedeministeerium kawatseb Jõgewa-Puurmani raudtee ärälõhkuda?

2. Kui kawatseb, mis põhjustel?

3. Kas teedeministeerium ei pea wõimalikuks seda raudteed liikumiseks korda seada ja seda pikendada Puurmani mõisani?

7. A. Jürman'i, A. Tupits'a ja M. Martinson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele endiste kroonu metsawahikoha-pidajate Märta Tomson'i ja Jüri Krieger'i väljatõstmise asjus nende taludest ja põllutöömistri wastamine arupärimise peale.

(Arupärimise-ettepaneku tekst: „Wiljandi- ja Wastsemõisa wallas elutsewad Üppasaa-re talupidaja Märta Tomson ja Paelamaa talupi-daja Jüri Krieger said Wiljandi maakonnapolitsei I jaoskonna ülemalt 1. augustil s. a. nr. 3261 all väljasaadetud järg-mise käsukirja:

„Wastsemõisa mets-konna metsaülem, kir-jaga 19. juunist s. a. nr. 793 all, nõuab Teie väljatõstmist metsawahi korterist ja kohast kõigi warandusega ja ärarip-puwate isikutega, missugune nõudmine on minule täita antud Wiljandi-Pärnu rahukogu prokurööri poolt 25. juulil 1924 a. nr. 3977 all. Sellest Teile teata-des kohustan Teid ühes waranduse ja Teist ärarippuwate isikutega Wastse-mõisa metskonna metsawahi koha päralt olewatest korteritest ja maa-aladest seitsme päewa jooksul, tänasest päewast arwates, välja minema. Wastasel korral saab ülemalnimetatud nõudmine minu poolt sunniteel täidetud.“

Waatame lähemalt, kes on need metsawahikoha-pidajad, kelle kohast wäl-jatõstmist Wastsemõisa metskonnaülem politsei kaudu seitsme päewa jooksul nõuab. Andmete järele, mida kohalik wallawalitsus kinnitanud, ei ole talud, kus Märta Tomson ja Jüri Krieger elawad, mingisugused harilikud metsawahikohad, waid wanaaegsed wakutalud, mis 1825 aastal reguleeritud ja wakuraamatusse sisse kantud. Need kohad on üle aasta-saja ühe ja sama perekonna käes olnud, kes kohad metsamaast omal jõul ülesse harinud ja omal kulul sinna kõik hooned peale ehitanud. Metsawahikohtadega on neil taludel ainult nõnda palju ühist, et nende talude pidajad on weneajal täitnud metsawahi kohustusi, saades selle ameti täitmise eest wabastatud maamaksust. 1905 aastal said kõik sellekohased waku-talud nende pidajate omanduseks tun-nistatud, kuid mingisugustel põhjustel ei saanud eelnimetatud talupidajad talusid enda nimele kreposteerida. Praegu tagant järele ei saa nad seda wiga enam mitte ilma wastawa seaduseta parandada, kuna Riigikohus nende nõudmise kohtade omakstunnistamise asjus tühistanud on.

Kuna siin tegemist on kohapidajatega, kellel õigus on nende käes olewate talude peale rohkem kui ühelgi teisel, sest kohad on nende perekondade poolt ainult omal jõul metsamaast üles haritud ja elamiseks kõlblikuks tehtud, ehitades sinna peale kõik hooned omal kulul, siis on nende talupidajate administratiiv korras wälja-tõstmine nende enda taludest, seitsme päewa jooksul, rohkem kui ülekohtune. Seda imelikum näib sarnane kohtadest wäljatõstmise nõudmine põllutöömisteeriumi poolt nüüd olewat, kui Riigikogu alles kewadel soowiawalduse wastu wõt-tis, milles walitsusele soowi awaldatakse wastawaid samme astuda, et endiste kroonu metsawahikohtade (wakutalude) küsimus kiirelt lahendamisele saaks wõetud.

Kõiki ettetoodud asjaolusid arwesse wõttes, pöörame meie Wabariigi Walit-suse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et Wastsemõisa metskonna metsaülema nõudmisel tahetakse Märta Tomson'i ja Jüri Krieger'i nende pidada olewatest taludest välja tõsta?

2) Mida mõtleb Wabariigi Walitsus teha, et eelpoolnimetatud talupidajad oma taludesse edasi wõiksid jääda?

3) Kas Wabariigi Walitsus on asunud Riigikogu soowiawaldust arwesse wõttes wastawa seaduseelnõu wäljatõtamisele, milles õiglast lahendust leiaks endiste kroonu metsawahikohtade (wakutalude) küsimus?

Palume wõtta see arupärimise-ette-panek Riigikogu ligema koosoleku päe-wakorda.

Riigikogu põllumeestekogude rühma liikmed:

Tallinn, 2. IX. 1924 a.

(Allkirjad) A. Jürman.

A. Tupits.

M. Martinson.“)

A. Jürman (põl.): See küsimus, mida käsitab käesolew arupärimine, nimelt endiste metsawahtide wõi õigemini metsa järelwaatajate talude küsimus on õieti wana küsimus ja seda küsimust on nii mitmel korral siin Riigikogu kõnetoo-lilt puudutatud ja on teda ka arutatud Riigikogu komisjonides. Tähendab, waidluse all on praegu küsimus, kuidas tuleb korraldada endiste metsawahtide wõi metsa-järelwaatajate kohtade peal

nende pidajate õigusi. Sel samal ajal, kui seda küsimust nii Riigikogus kui ka komisjonis arutati, weel tänawu kewadel, selgub, et põllutöoministeerium asus selle küsimuse lahendamisele iseäralikul teel, nimelt on Wiljandimaal Wastsemõisa wallas elutsewatele metsa-järelwaatajatele talunikkudele Märt Tomson'ile ja Jüri Krieger'ile saadetud Wiljandi maakonnapolitsei esimese jaoskonna ülemalt 1. augustil s. a. järgmine kiri:

„Wastsemõisa metskonna metsäülem, kirjaga 19. juunist s. a. nr. 793 all, nõuab Teie wäljatõstmist metsawahikorterist ja kohast kõigi warandusega ja ärarippuwate isikutega, missugune nõudmine on minule täita antud Wiljandi-Pärnu rahu-kogu prokurööri poolt 25. juulil 1924 a. nr. 3977 all. Sellest Teile teatades kohustan Teid ühes waranduse ja Teist ärarippuwate isikutega Wastsemõisa metskonna metsawahikoha päralt olewatest korteritest ja maa-aladest seitsme päewa jooksul, tänasest päewast arwates, wälja minema. Wastasel korral saab ülemalnimetatud nõudmine minu poolt sunniteel täidetud.“

Nii nagu mina juba tähendasin, et siis, kui arutatakse alles küsimust, kuidas ja missugustel alustel tuleb korraldada wahekorda kroonumetsawahtide wõi talupidajate ja riigi wahel, on põllutöoministeerium ettekirjutusega politsei-jaoskonna ülemale iseäraliku tee küsimuse lahendamiseks walinud ja nimelt antakse käsk, et praegused metsawahid wõi metsajärelwalwajad kohaomanikud peawad seitsme päewa jooksul oma kohtadest lahkuma, seitsme päewa jooksul just enne lõikust. Kui 1. augustil neile käsk anti lahkuda seitsme päewa jooksul, siis oleks neil tulnud maha jätta oma talu ja talust wälja kolida 7. augustil.

Kui arwesse wõtta, et tähendatud kohaomanikud on nendes taludes olnud juba kaugelt üle saja aasta, nagu see wallawalitsuste tõendustest selgunud, kuna need talud on asutatud nende esiwane-mate poolt, metsamaast omal jõul ülesse haritud, kultuurmaadeks tehtud. Ise omal jõul on nemad sinna majad ja hooned peale ehitanud, ainult wast mater-jaali wast wast riigimetsast muretsenud ja nüüd korruga käsk, lahkugu nemad seitsme päewa jooksul taludest, mida nad oma perekondadega põlwest põlwe on harinud, jättes maha isegi lõikuse.

Sarnane teguwiis näib ülekohtune olewat, ülekohtune seda enam, et neil taluomanikkudel omalt poolt ettekantud andmete põhjal näib täielik õigus olewat talude peale, mitte kui renditalude peale, waid kui pärisomandus-talude peale. Nimelt selgub, et seadusega 10. märtsist 1869 a. on antud reguleerimise õigus ja reguleerimise läbiwiimine kõigi sarnaste metsatalude kohta ja selgub, et wastawa seaduse põhjal on mitmedki endised metsajärelwalwajad nüüd päristaluomanikud, kuna sarnaste talude omanduseks saamist weel lõpulikult kinnitas 1905 a. wastaw manifest, jättes maha wõi kinkides isegi wäljaostu hinna. Need talud ei ole harilikus mõttes mitte metsawahtide talud, waid on talud, mis on wakuraamatusse sisse kantud. Need talud on nimelt Wastsemõisa wakuraamatusse sisse kan-tud, mida ka wallawalitsus tõendab. Sellega on nad harilikult kõik wakutalude kohustused kandnud, kõik wallaorjused pidanud ja teinud, mida metsawahitalud ei tea, ei kannu, kui nad sõna tõsisel mõttes ainult metsawahitalud oleksid. Selgub, et need on kroonumaast asutatud wakutalud, et nende peale on pandud metsa järele walwamise kohused, mille eest neid wabastati rendikohusest riigi wastu. Et see metsa järele walwamise amet oli ajutine, tõendab see, et ta oli rändanud talust talusse. Kord oli ta selle talu peal olnud, siis selle pealt ära wõetud ja naabritalu peale üle wiidud ja see omakorda wabanes riigi rendirahast. See kohustus oli, nagu näha, wastamisi lepingu alusel sõlmitud: ühelt poolt talunikkude wahel ja teiselt poolt riigi metsäülemuse wahel. See näitab weel kord, et nende talude peale tuleb waadata mitte kui harilikku metsawahikohtade peale, waid kui talude peale, mis on täiesti wakutalud, kellel oli õigus kasutada kõiki neid õigusi kohtade omandamise peale, mida andis 1905 aasta manifest riigimaade talude kohta. Selgub aga, et paljud metsajärelwaatajad ei saanud oma talusid 1905 aasta manifesti põhjal omanduseks, sellepärast et metsade peawalitsusest olla sihilikult omandusõiguse üleandmist takistatud. Neile ei olla tarwilikka tunnistusi wälja antud, waid sihilikult olla wäljaandmist pikendatud päew-päewalt ja aasta aastalt. Nii jäigi asi lõpetamatuks kunni Wene riigi lagunemine tuli. Seda tõendawad ka asjaolud, et isegi nende taluomanikkude kaebtuste põhjal keskwalitsusest kohalikkudele wõimudele käsk ja korral-

dus wälja anti, et see metsajärelwaatajatele taluomanikkudele wõi renditalunikkudele wastu tuleks, et nad oma kohtade kohta reguleerimise aktid saaks ja selle järele kohad nende nimele kantaks. Küsimust ei suudetud aga ära lahendada enne 1917 aasta rewolutsiooni, mis kõik segi wiskas. Üks on selge, et Wene riigi walitsuse poolt taheti wastu tulla metsawahitalude pidajatele, metsajärelwaatajatele, et kohad läheks nende omanduseks, nagu said kohad kätte teised riigi renditalude pidajad. Wäga wõõrastaw on, et nüüd Eesti walitsuse ajal hakatakse tagasi tõmbama õigusi, mida weneajal metsajärelwaatajad nende käes pidada olewate kohtade peale said. Põllutööministeerium põhjendab oma sammu sellega, et maaseadusega on kõik riigi wõi endise Wene riigi mõisad ja wastawad maad riigiomanduseks läinud, siis weel, et Eesti ja Wene rahulepingus on öeldud, et Eesti ei kannu mingisugust wastutust Wene wõla ning igasuguste teiste kohustuste eest ja nende aktide peale rajades leiab täiesti juriidiliselt põhjendatud olewat nendele rentnikkudele mitte wastu tulla. Isegi weel rohkem, ta tahab nad kohtadelt wälja tõsta ja nende renditalusid riigile üle wõtta. Nii maaseaduse paragrahvide, kui ka rahulepingu peale põhjendades, wõib küll juriidilist alust leida, kuid sisuliselt waadates on siin küsimusega tegemist, mis täiesti selge on, mis sellepooldest selge on, et nendel renditalude pidajatel täielik õigus on oma kohtade peale. Ja seda arwesse wõttes, ongi ka wastawates komisjonides, nii maakomisjonis kui ka eelarwe-komisjonis puudutatud küsimust renditalude wõi metsawahikohtade kohta, ja seal on alati komisjoni enamus arwamisele tulnud, et tuleb nendele renditalu-omanikkudele, kes tõesti on oma kohad üles harinud metsamaast, ja on neid põlwest-põlwe pidanud ja ka praegu peawad, wastawa seaduseelnõuga wastu tulla, kuidas neile kohti tõesti üle anda omanduseks. Siis oleks loomulik, et wastaw seaduslik alus selleks loodud saaks Riigikogu kaudu. See oleks olnud ülesandeks walitsusele, et tema oleks wastawa seaduse kokku seadnud ja Riigikogule esitanud, kuna seda Riigikogu enamus soovis, kui wastaw soowiawaldus wastu wõeti. Seda rohkem, et meil on teisi renditaludesse puutuwait seadusi, kus on endistele rentnikkudele õige palju wastu tulnud. Meie teame, et on korraldus, ja mis ka wastawas sea-

duses põhjendatud, et endistel renditalupidajatel, kui nemad on üle 40. aasta renditalu pidanud, täielik õigus on hoonete peale ja heinamaal ja karjamaal asuwa metsa peale, mis nende heina- ja karjamaadel kaswab. Loomulik oleks olnud, et kui juba osa rentnikkudele nii palju wastu on tulnud, et nendele on hooned omanduseks tunnistatud, kes kauemat aega on ühte kohta pidanud, siis seda rohkem õigust on nendele metsawahikohtade-pidajatele wastu tulla, kelle kohta selgunud on, et nad täielikult omad kohad ise üles harinud, nende kohtade peale ise hooned üles ehitanud, selleks isegi wastawad tõendused ja dokumendid esile toonud. Kuna osa riigi renditaludest on saanud päriskohad, wõi nende kohad on nende pidajatele omanduseks üle läinud juba Wene walitsuse ajal, siis seda wõõrastawam on nüüd näha, et osa nendele talupidajatele nüüd korruga, nagu juba tähendasin, enne lõikust käsk antakse seitsme päewa jooksul kohalt lahkuda. Kõike seda arwesse wõttes leiame meie, et põllutööministeerium on küsimuse lahendamisele asunud sarnasel kujul, mis täiesti lubamata ja mida otsekohe tuleks muuta. Sellepärast pöörame Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega: 1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et Wastsemõisa metskonna metsaülema nõudmisel tahetakse Märt Tomson'i ja Jüri Krieger'i nende pidada olewatest taludest wälja tõsta? 2) Mida mõtleb Wabariigi Walitsus teha, et eelpoolnimetatud talupidajad oma taludesse edasi wõiksid jääda? ja 3) kas Wabariigi Walitsus on asunud Riigikogu soowiawaldust arwesse wõttes wastawa seaduseelnõu wäljatöötamisele, milles õiglast lahendust leiaks endiste kroonu metsawahikohtade (wakutalude) küsimus?

Juhataja K. Wirma: Panen arupärimise-ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut toetawad 40 Riigikogu liiget, — seega on arupärimine wastu wõetud.

Põllutööminister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Kuna siin ülestõstetud küsimus wana, õieti pärit juba endise, I Riigikogu walitsuse aegust, ja praeguse walitsuse ajal siin õieti muud sündinud ei ole, kui et metsaülem on üht ajutiselt seismapandud selleaegist otsust täitma asunud, siis on minul wõimalus walitsuse nimel selle kohta kohe seletu-

sega esineda. Sel puhul iseloomustuseks kõige enne kannan ette asjaolusid, mis seotud tüli peategelaste Üppasaare metsawahi Märt Tomson'i ja tema kaaslase Krieger'iga. Üppasaare metsawaht Märt Tomson wabastati Wiljandi maakonna metsaülemale poolt ametist kohaliku Wastsemõisa metskonna metsaülemale esituse põhjal, arwates 10. nowembrist 1921 a., milleks järgmised asjaolud aluseks olid. Wastsemõisa metskonna metsaülemale Schulbach'i poolt wõeti ette 6.—15. oktoobrini 1921 a. Üppasaare wahtkonnas rewideerimine, mille läbi awalikuks tuli, et metsawaht Tomson'i wahi ja hoole all olewas metskonnas oli pikemat aega ja suuremal arwul metsaraiumisi ja riigimetsa kõrwaletõimetamisi toime pandud, mille üle metsawaht Tomson oma ülemusele teateid andnud pole. Pole nende raiumiste kohta protokolli kokku seadnud, ei ka metsniku kaudu juurdlust lasknud toimetada. Rewideerimisel leiti suurem osa kändusid kunstlikult sambla ja puruga kinnikaetud olewat, et süüteo jälgi peita ja selle awalikuks tegemist wõimatuks teha. Sarnasel wiisil kõrwaldatud puude kändusid leidis kogusummas 525 kändu, peale selle oli weel 61 seemnepuud omawoliliselt maha raiutud ja ära wiidud. Kahtlus langes metsawaht Märt Tomson'i peale, asja kohta pandi sellekohane juurdlus ennem metskonna metsaülemale poolt toime ja hiljem tehti Tomson'i protestikirja põhjal täiendaw kontroleerimine kewadel, peale lumesulamist, maakonna metsaülemale abi läbi, mis neidsamad järeldused andis, kui esimene asja jälgimine metskonna metsaülemale läbi. Siin tähendan juurde, et selle juurdlusmaterjaali alusel on ka metsawaht Tomson juba 1921 aastal, kui põllutööministeeriumi juhtis põllumeestekogude liige, ametist lahti lastud. Kogutud andmed esitati prokuröörile, kes asja kohta eeluurimise kohtu-uurija läbi korraldas. Nüüd on eeluurimine lõpule jõudnud ja Wiljandi-Pärnu rahukogu poolt metsade peawalitsusele süüdistusakt kätte saadetud, mille järele endine metsawaht Märt Tomson n. s. § 354 põhjal prokurööri poolt kohtu alla on antud ja metsade peawalitsus tema wastu kahjutasu nõudmisega 23.083 marga suuruses esinenud on. Arusaadawalt ei wõidud metsawaht Tomson'i ametisse edasi jätta, kelle wastu metsawalwes tema ülemusel mingit usaldust polnud.

Ametist wabastamise peale antud protestikirja põhjal oli asi põllutöömi-

nistri otsustamisel, kes oma resolutsiooniga 31. detsembrist 1921 aastal Tomson'i ametistwabastamise kinnitas, kuna Tomson kunni 1922 aasta kewadeni Üppasaare metsawahikoha peale edasi elama jäeti, arwesse wõttes, et kohapeal oli metsaülemale korraldus tehtud uut lõpulikku kändude järelwaatust kewadel peale lumesulamist ette wõtta.

Paelamaa metskonna metsawaht Jüri Krieger on Wiljandi maakonna metsaülemale poolt 17. juunist 1922 aastal ametist wabastatud ametikohuste korratu ja hooletu täitmise pärast. Krieger'i walwe alla usaldatud wahtkonna rewideerimine pandi toime nimetatud aasta kewadel, kusjuures umbes 300 wärsket kändu ning 15 sülla walmis küttepuude wargus awalikuks tehti, mille kohta metsawaht Krieger mingit seletust anda ei suutnud, ning nende kadumaminekut kunni rewideerimiseni oma ülemusele polnud teatanud. Sarnast metsawahti ei wõinud muidugi Wastsemõisa metskonna metsaülemale kauem edasi pidada ning esines ettepanekuga teda ametist wabastada. Ühtlasi on Wastsemõisa metsaülemale kohuseks tehtud metsawaht Krieger'i asi kohtule edasi anda ja tema wastu riigile sünnitatud kahjutasu nõudmisega esineda.

Wahepeal olid endised metsawahid Tomson ja teised Wastsemõisa metsawahid Riigikohtus administratiiv kohtu korras kaebtusega esinenud põllutööministri otsuse peale. 1. septembril 1921 aastal, misuguse protestkaebtusega kaebajad nõudsid, et metsawahtide kohad Üppasaare, Otsa, Räästa ja teised, kui nende arwamise järele walla wakutalude hulka kuuluvad kohad, saaksid wõõrandamisest ning metsawahikohtade hulgast nende omanduseks arwatud.

Selle asja arutamine kestis Riigikohtus üle 2 aasta, kui asi põhjaliku uurimise ja järelekaalumise alla wõeti kaebajate nõudmise peale, niisama ka kohtu oma algatusel kohtuistungitel mitmel korral pooleli jäetud täiendawate andmete ja tõenduste kohtule ette panemiseks selle üle, kas need kohad wakutalude hulka kuuluvad wõi mitte, kuid neid tõendusi ei läinud korda kaebajatel esitada, sest et need kohad tõepoolest kunagi wakutalude nimekirjas pole olnud. Ja et see nii on ja mitte nii, kui Riigikogu liige Jürman seletas, siis on selle kohta wäga asjalik tõendus Riigikohtu otsuse motiivid, mis sedasama kinnitawad, et kaebajatel oma oletuste tõestamiseks, nagu oleksid need ko-

had wakutalud, mingisuguseid tõendawaid dokumenta pole olnud ette panna. Järelikult, meie peame ikka seda uskuma, et siin wakutaludega tegemist ei ole. Lõpuks 15. weebruaril käesolewal aastal otsustas Riigikohus Märt Tomson'i ja teiste kaebtused tagajärjeta jätta.

Peale seda, kui põllutöoministeeriumile teatawaks sai, et Tomson ja Krieger metsawahikohtade kohta nende omandusõiguse wäljaselgitamise nõudmistega Riigikohtus olid esinenud, muutis ministeerium oma endise otsuse nimetatud isikute kohtadest wäljatõstmise üle, jättes neid nende käes kasutada olewatele metsawahikohtadele edasi elama kunni lõpuliku Riigikohtu otsuseni, et juhtumisel, kui Riigikohtu otsus teistsugune oleks, et siis segadust ei sünniks. Et nüüd Riigikohus oma otsuse oli wälja kuulutanud, oli järelikult metsade peawalitsus kohustatud Tomson'ilt ja Krieger'ilt nõudma metsawahi palgamaakohtade wabastamist, et neid kord nende õigetele pidajatele kätte anda. Tomson ja Krieger ei lahkunud wabatahtlikult kohtadest ja tuli nende kohtadest wäljatõstmist politsei kaasabil korraldada, nagu selleks endise Wene senati seletuses 2. oktoobrist 1901 aastal kord ette nähtud, missugune praeguse wabariigi prokuratuuri, kui ka kohtute poolt makswaks on tunnistatud, seega seda käsitada tuleb. Nõnda pole asjas mingi wäärnähtusega tegemist ja põllutöoministeeriumi metsade peawalitsus on ainult püüdnud oma otsekoheseid ametikohuseid riigi huwides täita.

Mis puutub sellesse, kui oleks nende kohtade peale Tomson'il ja Krieger'il selletõttu õigused, et nemad olla metsamaast maad üles harinud, elamiseks kõlbuliseks teinud ja sinna peale kõik hooned omal kulul ehitanud, siis peab tähendama, et metsade peawalitsuses olewate andmete järele on endine Üppasaare metsawaht Tomson hoonete ehitamiseks tasuta riigilt 1032 palki saanud, mis küllaldaselt jätkub, et koha peale tarwilikud hooned üles ehitada. Seega ei wasta wäide, kui oleks tema oma materjaalist hooned ehitanud, mitte tõele. Metskonna andmete järele on Krieger metsawahikrundi peale endise elumaja ja hoonete ühe elumaja ehitanud, mis tema seletuse järele tema oma kulul ostetud materjaalist ehitatud olla. Kuid metskonnas olewatest andmetest on näha, et Krieger 1912 ja 1913 a., see on umbes majaehitamise ajal, on riigimetsast tasuta wana elumaja

parandamiseks saanud 30 männi- ja kuusepuud, rinnamõõt 14 tolli ja 3 kantsülda sindlipakkusid, kuid puuduwad andmed, et Krieger saanud materjaali oleks oma wana elumaja parandamiseks ära tarwitanud.

Tomson on üks nendest, kellel suur palgamaakoht käes on kasutada olnud ning selletõttu, wõrdlemisi oma ametiwendadega, jõukalt elada wõinud. Kuid kõik see ei wõi siiski põhjuseks saada temale tasuta riigi palgamaakohta omandusõiguste alusel ära anda. Wõtaksime meie seda põhjuseks Tomson'ile ja Krieger'ile, siis peaks seda enam õigust olema kõigil teistel riigi metsawahikoha-pidajatel nende käes kasutada olewaid kohtasid omanduseks saada ja nende hulgast kõige rohkem wäiksema palgamaakoha-pidajatel, kes oma kohtade kasutamisest wäiksema tulu on saanud, kui seda wõimalik on olnud suurema palgamaapidajatel. Kuiwõrd sarnane metsawahikohtade tasuta äraandmine ja nende asemel uute kohtade ja hoonete asetamine riigihuwile soowitaw oleks, siis leiame selle peale wastuse, kui põhjalikumalt seda küsimust kaalumise alla wõtame.

Praegused seadused ja määrused ei näe aga teistsugust korda ette ja tuleb põllutöoministeeriumil oma otsekoheseid ülesandeid täita, nõudes lahtilastud walweametnikkudelt, et nende palgamaakohad uutele, nende asemele nimetatud metsawahtidele edasi antaks.

Tomson ja Krieger on korratu ja kõlwatu ametipidamise tõttu ametist wabastatud, ning seega oleks meil kõigewähem põhjust nende teenete ülistamiseks.

Wakutalude küsimus on põllutöoministeeriumi poolt üles wõetud, eeltööd suurelt osalt juba tehtud ja arwatawasti saab wastaw seaduseelnõu ligemal ajal esitatud, kui korda ei lähe seda küsimust juba olemasolewate seaduste kaudu lahendada. Kuid see on siiski wakutalude kohta, mille kohta ka Riigikogu poolt esitatud soowiawaldus käib. Kuid palgamaade kohta, mis wakutalude hulka ei kuulu, ja eriti weel nende palgamaade kohta, kus põllutöoministeeriumil on tulnud ametnikka kõrwaldada nende ametaliste süütegude pärast, siin ei kawitse praegune Wabariigi Walitsus küll mingisuguseid sammusid ette wõtta, et lahtilastud ametnikka maaga warustada.

A. Jürman (põl.): Arupärijate nimel teatan, et meie wastusega mitte rahulda-

tud ei ole. Kuna siin on esitatud teistsugused andmed, kui seda arupärijad on ette toonud; siis, et neid andmeid põhjalikult kaaluda, selleks panen ette läbirääkimisi järgmisel arupärimis-koosolekul pidada.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Jürman'i poolt on ettepanek tehtud läbirääkimisi järgmisel arupärimis-koosolekul pidada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Jürman'i ettepanek vastu võetud.

8. Wabariigi Walitsuse wastamine **Rahaminister O. Strandman**:
J. Jürna küsimise peale laenusamismise tingimustest Inglismaalt. Mul on au Riigikogu liigetele teatada, et Wabariigi Walitsus ei ole sel kujul, nagu rkl. härra Jürna arwab, üldse Inglise kapitalistide poole laenusamiseks pööranud ja sellepärast ei ole Wabariigi Walitsusele ka mingisuguseid nõudmisi laenusasjus ette pandud.

9. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul 26 Riigikogu liikme arupärimise peale sõjaministeeriumi mehaanika-töökodades päewapalkade vähendamise kohta. **L. Johanson** (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Läbirääkimiste alla tulew arupärimine oli sellepärast esitatud, et sõjaministeeriumi mehaanika-töökodade ülema käsukirjaga 14. märtsist s. a. on tähendatud töökodades vähendatud tööpalkasid umbes 50% wõrra, misjuures esimese kategooria töölise keskmise töowiljakuse juures palk langes keskmiselt 114 marga 64 pennini päewas. Härra sõjaminister, wastates Wabariigi Walitsuse nimel selle arupärimise peale, tunnistas arupärimises ettetoodud asjaolud õigeks, et palkade vähendamine selles töökojas on ette võetud, põhjendades seda sammu sellega, et on tahetud sõjaministeeriumi mehaanika-töökodade töölise palganorme ühtlustada wõi kokkukõlla wiia üleriiklikkude palganormidega. Nii on siis õieti küsimus selles, kas on praegu, käesolewal silmapilgul õige, kui Wabariigi Walitsus asub üksikutes töökodades palkasid vähendada. Härra sõjaminister, wastates käesolewa arupärimise peale, ei toonud ka ette, kas ja kunas mõtleb härra sõjaminister neid üleriiklikka palganorme rewideerimise alla wõtta. Kuna aga teistes

riiklikkudes tööstustes ja ettewõtetes palganormid praegu haruldaselt madalad on, madalamad, kui isegi eratööstusettewõtetes, kui riigiettewõttes tööline saab 96 m. 80 pn. päewas praeguse elukalliduse ja margakursi langemise juures, siis ma arwan, et ei ole tarwis härradele Riigikogu liigetele tõendama tulla, et sarnase palga juures Eesti kodanik Eesti riigis kuidagi wiisi ära elada ei saa. Ei ole takistanud aga alaline elukalliduse tõus, margakursi langemine Wabariigi Walitsuse poolt ettewõetud palga vähendamist. Sellest wõiks järeldada, et ka Wabariigi Walitsus ja sõjaministeerium katsub aega kasutada selleks, et töölise palkasid nii alla suruda, kui see aga wõimalik on. Kui tunneb sõjaminister ja Wabariigi Walitsus enesel wõimu olewat töölise üle, kui ta tunneb, et töölised liig nõrgalt on korraldatud, et nad ennast awaldada ei suuda, siis ruttab tema kasutama silmapilku ja surub palgad nii alla, et nad sarnaseks muutuwad, et Wabariigi Walitsus ja sõjaminister ise ka tunnistama peawad, et sellega ära elada ei saa. Siin wõiks küsimus üles tõusta, kas sünnib sarnane talitus riiklikkudes huwides? Meie peame tunnistama, et ei sünni. Sarnaste palgawähendamistega Wabariigi Walitsus ainult õõnestab neid aluseid, mille peal riik lasub, tekitab rahulolematust ja õõnestab meie kodanikkude meeleolu, ilma et selleks tarwidust oleks. Meie oleme enne juba tähendanud selle peale, et riik ei wõi oma tööstusettewõtete peale nii waadata, kui eratööstusettewõtet, waid riik peab looma, ise kõiki arwestades, oma tööstusettewõtetes sarnased töötingimised, mis wõimaldavad töölisele äraelamist ja mis ei sunni töölisi elama terwiswastastes tingimistes. Kahjuks on meil teisiti kõigis riigiettewõtetes, nii põlewkiwi, turbatööstuses, nagu ka sõjaministeeriumi töökodades. Ma arwan, et kui Riigikogu enamus leiab, et palk 96 marka 80 penni töölisele päewas Tallinnas praeguse päewakursi ja elukalliduse juures küllaldane on, kui Riigikogu enamus arwab, et Eesti kodanik, kes päewast-päewa rasket tööd peab tegema, ära wõib toita ennast ja oma perekonda selle palgaga, siis muidugi pole tal sõjaministeeriumi töökodades ettewõetud palgawähenduste vastu midagi öelda. Meie arwates on aga sarnane palk liig wäikene ja meie arwates niiviisi talitada ei tohi. Ei oleks tulnud palkasid vähendada, waid oleks tulnud kõigis riigi ettewõtetes tõsta. Sellepärast ei saa meie sõjaministri sele-

tusi rahuloldawaks tunnistada ja esineme järgmise ülemineku-wormeliga:

„Sõjamineisteriumi mehaanika-töökodades päewapalkade vähendamise kohta 26 Riigikogu liikme poolt esitatud arupärimise peale sõjainistri wastust ära kuulates, tunnistab Riigikogu palkade vähendamise põhjendamatuks ja läheb päewakorras edasi.“

Sõjamineister O. Amberg: Austatud Riigikogu liikmed! Wastates arupärimise peale 19. augustil s. a. tähendasin mina juba, et see palkade vähendamine ei ole mitte selles mõttes ette wõetud, et töölised selle all kannataksid, isäranis tükitöölised. Suurem jagu mehaanika-töökodades töötawatest töolistest on tükitöölised, kes töötawad tükitöö alusel. Seekord ei olnud mul kahjuks mitte võimalik kõiki neid andmeid ette tuua, kuipalju töölisi „Erika“ mehaanika-töökodades on ja missugust päewapalka nad saawad. Need arwud nõudsin mina hiljem wälja. Ma arwasin, et arupärimise peale läbirääkimised on järgmisel Riigikogu koosolekul, 20. augustil ja nüüd on mul au Riigikogu liigetele andmeid ette kanda, kuipalju on mehaanika-töökodades töölisi ja mis nad teenisid 20. augustil tänawu aasta. Ma saatsin järgmised küsimised töökoja juhatajale ja nimelt: „1) kui suur on praegu töolistearw sõjamineisteriumi mehaanika-töökodades? 2) kui suur on kõigewähem alammäär tükitöö juures töolistel päewas? 3) kui suur on keskmine arw täisealiste töoliste juures, kes alammäära teeniwad? ja 4) kui suured on töoliste palgad, jaotades neid kolme kategooriasse? kui palju nad päewas teeniwad?“ Need andmed on järgmised. Töolistearw sõjamineisteriumi mehaanika-töökodades 20. augustil oli: tükitöölisi 268, hoowitöölisi 27, see tähendab päewapalgalisi, mis teeb wälja ainult 10% tükitöolistest. Palga-alamäär tükitööde juures oli tükitöolistel 200 marka ja hoowitöolistel 175 marka päewas. Täisealiste töoliste keskmine arw, kes alammäära teeniwad, on tükitöölisi 40, tähendab üldarwust 15% ja hoowitöölisi, nagu ma juba nimetasin, ainult 27. Töoliste arw, kes palka saawad kolme kategooria järele, nagu nad töökojas ära jaotatud on: 1) 183 m. 74 p. kunni 250 margani päewas on 40 töolist, nagu ma kolmanda punkti all tähendasin. 250—375 m. 44 p. on 200 töolist ja weel rohkem kwalifitseeritud tööjõude, kes töökodades teeniwad, 373 m.

44 p. kunni 500 marka päewas, on 28 töolist.

Austatud Riigikogu liikmed! Nagu nendest andmetest näha, ei saa ükski tööline niisugust palka, nagu Riigikogu liige härra Johanson ette tõi, nagu saaks mõni töolistest 96 marka 80 penni päewas. Mina tähendasin arupärimise peale wastates, et need kolm kategooriat, mille alusel 1920 aastal, kui ma ei eksi, töölised jaotatud on, et need normid on madalad ja neid tuleks tõsta, ja minu teada on praegu küsimus päewakorral, kas ei peaks ülepea palkasid tõstma. Minul on tööhoolekandeministriga läbirääkimisi olnud ja tema on ka sellel arwamisel, et palkasid tuleb tõsta. Teiselt poolt on küsimus üles kerkinud, et palkasid tuleks waloriseerida. Selle waloriseerimise asjas on ka praegune Wabariigi Walitsus seisukoha wõtnud, et tal midagi selle wastu ei ole, kui 1. jaanuarist 1925 a. seda teha wõidak.

Palkade vähendamise juures sõjamineisteriumi mehaanika-töökodades ei ole minu eelkäijal sellejuures mitte mõte olnud, et palkasid alla suruda, waid et päewapalgast tükitöö peale üle mindaks. Ja meie näeme, et suurem osa töolistest on tükitöö peale üle läinud ja nende palk, wõrreldes eratöökodadega, ei ole mitte wäiksem. Sellepärast ei wõi mitte öelda, nagu oleks see käsukiri, mis märtsikuus tänawu aasta töökojauilema poolt awaldati, selleks, et sellega oleks tahetud üldse töoliste palkasid alla suruda. Mina pean tähendama, et tihti on eelarwe arutamise juures eelarwe-kommisjonis arwamisi awaldatud, et sõjamineisteriumi töökodades läheb töö liiga kalliks ja sellepärast ongi tükitöö peale üle mindud, et wõiks wõistelda kommerts alusel töötawate etewõtetega.

M. Martna (sd.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Riiklikud ettewõtted, ja eriti „Erika“, nõندانimetatud Erika tänaawal asuwad ehk sõjamineisteriumi töökojad, on siin mitmel korral kõne all olnud, ja just see asjaolu, et nad mitmel korral kõne alla on pidanud tulema, näitab, et meie walitsuse sotsiaalpolitikas pole mitte kõik kõigeparemas korras. Hiljuti, see on käesolewa aasta esimesel poolel, oli siin arutamisel arupärimine sellepärast, miks seal töökodades ei lubata töolistewanemaid walida. Selle peale wastas sellekordne sõjamineister härra Anderkopp, et see olla sõjawäeline asutus ja seal ole-

wat osalt sõjawäelased töö. See ei kuulu mitte maksimate seaduste järele niisuguste ettevõtete hulka, kus seaduste põhjal tarwitakse töolistewanemaid walida lubada. Austatud Riigikogu liikmed! Eesti on, nagu teie teate, rahwasteliidu liige, on rahwasteliidu juures asuwa tööorganisatsiooni liige ja on siis sellega ka põhimõtteliselt vastu wõtnud ja täita lubanud kõik need põhimõtted, mis rahwasteliidu ja tööorganisatsiooni poolt selle põhimäärustes töoliste kaitse ja seisukorra parandamise suunas täide saata nõuks wõeti. Nende põhimääruste, wõi nende nõukswõtmiste hulka kuuluwad ka igatahes riiklikud ettevõtted. Neid wõib küll, kui seda tarwis leitakse olewat, tööwalwe ja tingimiste suhtes teiste asutustega wõrreldes teistsugusele alusele panna, ütlemine näiteks sõjamoona ja -tarbete walmistamise wabrikutes, kuid põhimõtteliselt peawad töötingimised siiski ühesugused olema. Kui nadki teisele alusele põhimõtteliselt on pandud, sellega ei ole weel öeldud, et töoliste seisukord nendes ettevõtetes halwem tohiks olla. Walitsus wõtab siin aga omale erilise õiguse ja paneb teistsugused määrused maksma ning arwab, et töoliste õigused riiklikkudes ettevõtetes wõiwad küll kitsendatud saada, nimelt aga „Erika“ töökodades. Mina olen waremalt juba selle peale tähelpanu juhtinud, et nendes wabrikutes palgatöoliste kõrwal ka sõdurid töö peetakse ja nimelt sellepärast, et need odawamalt tööd teewad, see on, nii öelda, sotsiaalpoliitikale näkkulöömine. See on rahwapoegade, kes end sõjawäeridades maakaitseks harjutama peawad, tarwimine töoliste palkade allasurumiseks, nende tarwimine teiste töoliste õiguste kitsendamiseks, ja kui sõdurid selleks tarwitatakse, siis on see sotsiaalpoliitikale näkkulöömine. Ma juhin tähelpanu weel lahtilaskmiste peale. Minul on teada juhtumisi, et „Erika“ wabrikutes töölisi lahti on lastud sellepärast, et nemad poliitiliselt, weel ennemini sellepärast, et nemad töoliste kasuks nende õiguste kaitseks wäljaastumise seisukohast hinnates töökodadejuhtidele ei meeldinud. Härrad ministrid wõiksid wahest öelda, et need olid kommunistid. Aga need, kelle peale mina siin mõtlen ja kellest mina räägin, ei olnud mitte kommunistid. Mul on sotsiaaldemokraate teada, keda nendel põhjustel lahti lasti, ja kui kommuniste neilsamadel põhjustel lahti lastakse, siis on see niisama wähe õigustatud. Minu parteisõp

on lahti lastud ja teatawal määral „mustade listide“ peale pandud, nii et need mehed — kõigiti tublid töömehed, — kelle peale nendes töökodades töölised isegi uhked wõisid olla, on niisugusesse seisukorda asetatud, et nad sealt töökojast lahti saades kuude wiisi peawad ümber jooksuma ja kuskilt tööd ei leia. Ma ei oska seda muudmoodi seletada, kui et „Erika“ töökodades on „mustad listid“ teistele ettevõtetele kätte saadetud. Kas see on siis mingisugune sotsiaalpoliitiline töoliste olukorra parandamine, nagu seda rahwasteliidu põhikirjas ja tööorganisatsiooni põhimäärustes ette on nähtud? Härra minister tähendab siin, et palkade wähenemisest ei ole juttu olnud, waid on tahtud tükitöö peale üle minna. Mis see tähendab palkade wähenemine ja tükitöö peale ülemineku? Tükitööde hinnad määrati nii wäikesed, et ajapalga peal inimene rohkem oleks wõinud teenida kui tükitööga. Ja kui härra minister siin teatawa uhkusega tähendas, et waat' kõigeparemas kategoorias tõuseb nende palk 250—373 margani ja selle palga saajaid on ligi 200, siis tahaksin ma heameelega teada saada, missugune nende töoliste keskmine palk on? Kas see ulatub üle 300? Ma tahan teile, härra minister, vastu tulla ja wõtan keskmiseks palgaks 300 marka päewas. Arwatawasti teeniwad töölised selle palga õige rikkalikude ületundidega, 300-margalise päewapalga juures on kuupalk 7.500 marka! 7.500 mk. perekonnainimestel ja kwalifitseeritud töolistel, kes oma poole eluiga selleks on ära tarwitunud, et tööd ära õppida, teenib nüüd 300 marka päewas ja kui ta 25 päewa kuus tööd teeb, siis 7.500 marka kuus, selle juures aga kaswab elukallidus igapäew, toiduainete hinnad tõusewad silmanähtawalt! Härra minister, lugege ise oma ajalehte, kus Teie ise kaasomanik olete ja nimelt eilset numbrit, kus öeldakse, et elukallidus ja toiduainete hinnad on kohutawalt tõusnud. Nüüd tuleb aga härra minister ja tahab selgeks teha, et palkasid ei ole sugugi wähenatud, waid ennem tõstetud!

Ma juhin just tähelpanu selle peale, millele minu parteiseltsimees härra Johanson tähendas, et riiklikud ettevõtted peaksid teistele ettevõtetele eeskujuks olema. Aga see ei ole mitte eeskuju, kui minnakse ajapalga pealt tükitöö peale üle, sest selle peale ülemineku ei tähenda midagi muud, kui töötegemise tingimiste halwendamist. Ja see peab siis eeskujuks

olema eraettevõtetele! Seda ei wõi mina küll tunnistada. Kui siin teenistuswõimalused paremad oleksid, kui eraettevõtetes, siis wõiks ehk teist juttu rääkida, kuid siin on tingimised palju halwemad ja seda halwemad weel, kui meie selle juurde lisame, et töölistel siin sedagi õigust ei ole, et nad wõiksid töolistewanemad wälida, tööliste palkamiste ja lahtilaskmiste juures sõnagi kaasa rääkida, kuna teiste wabrikute juures vähemalt wormi poolt see lubatud on, et töolistewanemad ühel wõi teisel korral tööliste kasude eest wälja astuda tohiwad, siis ei ole see riiklikkudes „Erika“ töökodades mitte lubatud.

Ma tähendan ka weel „Erika“ töökodade ametnikkude lahtilaskmiste peale aasta wahetusel. See ei paku kaugeltki niisugust pilti, nagu kõlbaks see ettevõtte eeskujuks teistele ametiasutustele, teistele ettevõtetele. Terwe rida kantseleiametnikka, kes kauemat aega seal tööd tegid, lasti lahti, ning neile anti tunnistus, et nad on töötanud kantseleiametnikkudena. Kuid kui nad seaduslikku 3 kuu palka saama läksid, siis juhutati neid Ponsiuse juurest Pilatuse juurde ja seda 3 kuu palka ei ole nad weel tänapäewani kätte saanud. Neile seletati, et nemad on erakorraliselt teenistusse wõetud, nad ei olla koosseisudes ära tähendatud. Kuna nüüd aga on mitme nende lahtilastud ametnikkude asemel teised inimesed ametisse wõetud ja koosseisudesse mahutatud, tähendab, selle lahtilaskmise juures on mingisugust tagakiusamise poliitikat aetud. Ühes sellega juhiksin tähelepanu ka teiste suuremate riiklikkude ettevõtete peale. Meie oleme mitu korda ja igal juhusel tähelepanu selle peale juhtinud, et näiteks Ellamaa turbarabades, olgugi, et see põhimääruste järele mitte puhas riiklik ettevõtte ei ole, ometi on ta meie teada riiklik ettevõtte, mis riikliku kapitaaliga töötab ja mis iga tahes walitsusega kõigelahemas wahekorras seisab, korterite suunas wiletsus walitseb. Kui meie Ellamaa korteriolude peale waatame, siis tahab tõepoolest süda rinnust wälja tulla. Kui mina suwel kuulsin, et siitsiwabriku seismajäämise korral naistöölised on läinud Ellamaa turbarabasse, et näha, kas seal wõib tööd teha wõi mitte, olid tööotsijad naistöölised ühteaegu härra rahaministriga seal olnud. Kui need naisterahwad seal ringi on waadanud ja elutingimistega tutwuneda püüdnud, on härrad ametnikud märkusi tei-

nud: neid tulewad öötööd otsima! Nendest märkustest ei ole muidugi härra minister osa wõtnud. Aga nendele ametnikkudele, kes nii palju enesele lubada wõisid, ei ole mingisugust märkust ülemuse poolt tehtud. Kui need siitsiwabriku töölised, kes eile alles kangastelgedega taga olid ja kellel ühtlasi oma urgas on, misugune, sellest olen mina siin mitu korda rääkinud, nüüd sinna läksid ja Ellamaa turbatööstuse olusid ja tingimisi tundma õppida soowisid, siis oleks see igale mõtlejale inimesele arusaadaw pidanud olema, et neil kaaluda tuli, kas nendes oludes tööle asuda. Neile inimestele tehti seal aga sel puhul niisuguseid märkusi! Nii hukkamõistetawad kui need märkused on, on siiski hukkamõistetawamad olud, mis seal walitsewad. Ma ei tea, kas need naisterahwad sinna tööle jäid wõi mitte. Kui nad jäid, siis pidid nad wäga raskete tingimistega, wäga raskete olude all töötama; Ellamaalt tagasi siitsiwabrikusse tööle minnes, pidid nad kaua omi käsi rawitsema, sest et käenahk turbarabas karmiks muutub, lõhki praguneb, mis siitsiwabrikus tööd wäga raskendab.

Juhataja K. Wirma: Kõneleja, kutsun Teid päewakorra juurde!

M. Martna (sd.): Ma ei taha juhatusega waielda, aga arwan, et niisugusel korral on wõimalus igas parlamendis riiklikkudest tööstustest üldisemalt kõneleda.

Mina soowiksin heameelega härra ministrilt teada saada, kui suure ületundide arwuga „Erika“ töökodades need palgad wälja teeniti, mida härra minister meile siin ette kandis. Meie kuuleme, et on küsimise all, kas palkasid tõsta wõi mitte. Meie elame ikka „heade lootuste“ ninal. Siin kaalutakse ja kaalutakse! Aga paremini kui ükski teine asutus wõi koht, peaks meie walitsus teadma, et elukallidus alaliselt tõuseb ja margakurs langeb ja mitte 1. jaanuariga 1925 a. trööstida, waid siin peaks palkade tõstmisega tänapäew algust tehtama.

Ma lõpetan ja ütlen, et neid riiklikka ettevõtteid sotsiaal hiilgepunktiks kuidagi pidada ei wõi ja awaldan walitsusele oma arwamist ja soowi, et meie walitsus riiklikkude tööstusettevõtete peale selles suunas peaks suuremat rõhku panema. Meie riiklikud ettevõtted ei tohi tööliste kulul hingitseda, waid ka töölisel peawad elama inimwääriliselt, mille peale neil täielik õigus on, ka „Erika“ töökoja töölistel.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Raudkeppi poolt on lihtulemineku-wormel esitatud.

L. Johanson (sd.): Härra sõjainistri poolt ettetoodud arwud ei lükka midagi ümber. Need arwud, mis minul olemas on palkade kohta, on kindlad arwud, on järgmised: märtsis käesolewal aastal oli harilikku töötunni tasu laske- ja sõjariistade töötoas 40,5, see on keskmine palk. Siis aprillikuus 41,6, maikuu — 26,8 ja juunis 19,9; — 19,9 kaheksatunnilise tööpäewa juures teeb wälja 159,2, see on jällegi keskmine palk ja wäiksem palk teeb wälja 96 marka 80 penni päewas. Härra sõjainister wõtab augustikuu palga, aga siin tuleb meeles pidada, et on tegemist tükitööga, mille tasu maksetakse harilikult siis wälja, kui töö on lõpetatud. Wõib aga juhtuda, et ühe kuu peale võib langeda suur summa ja teise kuu peale wäiksem, ja sellepärast ei saa mingisugust kalkulatsiooni palga asjas teha ühe kuuga. Wõib tulla ette, et ühe kuu wäljamaksmine on suur ja teise kuu wäljamaksmine vähem ja tuleb siin meeles pidada, et tükitöö juures tehakse ka ületunnitööd ja kui seda arwesse wõtta, siis võib ju palk suurem olla, aga seda ei tohiks mitte arwesse wõtta. Ma pean tähendama tööpalga kohta, et kui härra minister tahaks minu arwusid ümber lükata, siis oleks temal tarwis ette tuua poole aasta wõi kolme kuu, üldse suurema aja kohta keskmised arwud ja ühtlasi ka madalamad ja kõrgemad arwud. Seda ei ole aga mitte tehtud. Sellejuures oleks tarwis ära näidata, kuipalju on ületunnitööd tehtud. Siin on tähendatud nende pahede peale ja nende wäärnähtuste peale, mis töökodades on ette tulnud. Aga ühe asjaolu peale tuleb siin härra sõjainistri tähelpanu weel pöörata ja see on, et kaebtusi tuleb, et lahti lastakse neid töölisi esimeses järjekorras, kes on kunagi haiged olnud. Minu arwates, kui meil on riigis seadustega korraldatud töölilistele abisaamine haiguste puhul, siis ei ole riigiwalisusel ega ka teistel asutustel mingisugust õigust hakata neid inimesi lahti laskma, kes töö juures saanud haiguste tagajärjel wõi muidu on pidanud arsti poole pöörama. Niisugust sorteerimist ei tohiks meie riigiettewötetes ette wõtta, kuigi sarnast sorteerimist meil tarwitatakse kahjuks eratööstuse ettewötetes.

Sõjainister O. Amberg: Nagu nendest etteheidetest näha, lähewad peapunktis meie waatekohad lahku. Ühelt poolt nõutakse, et ettewöttes päewatöölisi oleks rohkem, kui tükitöölisi. Muidugi, siin võib ju igalühel oma seisukoht olla, aga ma tähendan weel niipalju, et härra Johanson esimese kõne puhul ütles, nagu saaksid mõned töölised 96 marka 80 penni päewas. (L. Johanson, sd.: Jah, see on arupärimisega ühenduses ja on kindel.) Härra Johanson, asjalugu on niisugune, et see norm on wõetud tabelist, mis on wälja kuulutatud juba 1920 a. kõige alamas kategoorias, aga niisuguseid töölisi meil seal ei ole. Hoowitzöölised, kes kõige vähemat päewapalka saawad, saawad seda 175 marga suuruses.

Mis puutub härra Martna poolt toodud etteheitesse, et nagu oleks siin wänematewalimistele omal ajal raskusi tehtud, siis wõin öelda, et niikaua kui sõjawäe töökodade kohta endine Wene seadus maksab, ei saa mina kahjuks, ja ka minu eelkäija härra Anderkopp, seda muuta. Härra Martna poolt on ette toodud etteheide, nagu lastaks sotsiaaldemokraate lahti sellepärast, et nad juhtidele ei meeldi, siis kahjuks ei ole ka selle kohta minul andmeid. Minul on andmeid, et neid töölisi on lahti lastud, kes kuuluvad kommunistide hulka ja mina loen neid riigiwastasteks. Härra Johanson'i poolt ettetoodud andmed kuude kaupa, et nii ja nii palju on tunnist makstud, paistawad wõetud olema statistika keskbüroo poolt kokkuseatud andmete põhjal. Seal on minu arwates liiga wananenud andmed. Mis ma siin ette tõin, ei ole mitte ainult augustikuu kohta, waid on wiimase kolme kuu andmed. Mina tähendasin, et töölisarw 20. augustil s. a. oli niisugune, aga palgad, mis ette tõin, olid wiimase kolme kuu kohta wõetud. Siis tõsteti härra Martna poolt weel üles küsimus, kui palju nende tükitööliste juures ületundisid on tarwitatud jne. Kahjuks selle kohta mul andmeid olemas ei ole.

Juhataja **K. Wirma**: Esitatud on 2 ülemineku-wormelid; üks motiweeritud rkl. Johanson'i poolt, nimelt:

„Sõjainisteeriumi mehaanika-töökodades päewapalkade vähendamise kohta 26 Riigikogu liikme poolt esitatud arupärimise peale sõjainistri wastust ära kuulates, tunnistab Riigikogu palkade wä-

hendamise põhjendamatuks ja läheb päewakorras edasi.“

Teine, lihtülemineku-wormel, on esitatud rkl. Raudkeppi poolt:

„Ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamist 26 Riigikogu liikme arupärimise peale sõjaministeeriumi mehaanikotöökodades päewapalkade vähendamise kohta, läheb Riigikogu päewakorras edasi.“

Hääletamisele tuleb rkl. Johanson'i ülemineku-wormel. (H ä ä l e t a t a k s e.) Rkl. Johanson'i ülemineku-wormeli poolt on 21 häält, vastu 24 häält. (L. Johanson, sd.: Palun sedelitega hääletamist!) Nõutakse sedelitega hääletamist? Palun sedelid välja jagada. Kas tehakse ettepanekuid häältelugemise kohta? (W a h e l h ü ü e: J u h a t u s.) Kas kõik on sedelid ära andnud? Hääletamise tagajärjed on järgmised: Rkl. Johanson'i ülemineku-wormeli poolt on 28, vastu 29 häält, erapooletuid 2, — seega on ülemineku-wormel tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb lihtülemineku-wormel. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa enamusega on lihtülemineku-wormel vastu wõetud.

10. Läbirääkimised
Wabariigi Walitsuse wastamise puhul M. Janson'i, J. Nanilson'i ja O. Gustawson'i arupärimise peale Lelle-Hiiekõnno alewi maaga warustamise asjus.

O. Gustawson (is.): Kuna käesolewa arupärimisega on seotud mitmesugused asjaolud ja need alles kohapeal selgitamata, siis teen ettepaneku läbirääkimised selle arupärimise kohta jätta järgmiseks arupärimiskoosolekuks.

Juhataja **K. Wirma**: (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu wõetud.

Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 11.45 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 12.10 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu koosolek jätkub.

Sõna on rkl. Pool'il. Rkl. Pool sõna ei tarwita.

Sõnasoowijaid enam ei ole. (Rahaminister **O. Strandman**: Palun sõna.)

11. Läbirääkimised
Wabariigi Walitsuse wastamise puhul põllumeeste Riigikogu rühma arupärimise peale maaparanduse ja ühispiimatalituste ehitamise laenude sulgumise asjus.

Rahaminister O. Strandman: Arwatawasti ei ole kõigil Riigikogu liikmetel mitte teada, kuidas minewane koosolek lõppes ja missugused ülemineku-wormelid selles küsimuses esitati. Sellepärast pean

mina oma kohuseks, et Riigikogu liikmed täie arusaamisega hääletada wõiksid, teatada, et sisseantud põllumeeste ülemineku-wormel, see on härra Einbund'i ülemineku-wormel, on niisugune, et mina minewal koosolekul ütlesin, et kui see ülemineku-wormel vastu peaks wõetama, et mina siis sellest wastawa järelduse teen, seda endale umbusalduse awalduks lugedes. Praegu wõin mina siia juurde lisada, et mina oma arwamise juurde jään, kuna aga ühtlasi teatada wõin, et kõik krediidid — peale wormelis wiimasena nimetatud — riigikassa poolt on awatud, nii palju, kui nende järele tarwidust on olnud, ja et üksikutes asjades, näiteks asunikkude ehituskrediitide asjus, ka eelarwest tuleb üle minna ja uusi krediite juurde wõtta, nii palju kui riigikassa seisukord lubab siin asunikku-dele vastu tulla.

K. Einbund (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Et wahepeal summade wäljaandmises, millest jutt oli, mõned sammud edasi jõutud, sest et kuud ka juba arupärimise esitamisest möödast on, aga et ometi mitte weel kõik kõnealolewad summad täies ulatuses wälja antud ei ole, siis leian tarwilikuks Riigikogule ette panna, vastu wõtta ülemineku-wormelit niisugusena, nagu see wastawalt olukorrale muudetud on. See kõlaks järgmiselt: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletust põllumeestekogude rühma arupärimise peale maaparanduse ja ühispiimatalituste toetuslaenude sulgumise asjus ja arwesse wõttes,

et 1924 a. eelarwesse wõetud kõik põllumajanduslikud toetuslaenud on hädapärased meie põllumajanduse ülesehitamisel, awaldab Wabariigi Walitsusele soowi, wäljaandmiseks awada kõik põllumajanduslikud toetuslaenud, eriti aga maaparanduse, piimatalituste, asunikkuude inwentaari muretsemise ja asunikkuude ehituslaenud.“

Ühtlasi juhin tähelpanu weel selle peale, et laen põllupidajate majade ehitamiseks on sellest wormelist wälja jäetud. See on wälja jäetud sellepärast, et nagu meie kuulsime, ei ole walitsus suutnud tema poolt weel tarwilikuks loetud seadusi ja määrusi walmistada. Kui see nii on, siis jääks ainult suusõnaliselt soowitada, et walitsus ruttaks selle laenu wäljaandmiseks tarwilikkude seaduste ja määruste walmistamisega. Järelikult paluksin mina wastu wõtta seda wormelit põhjusel, et kõik ülesloetud laenud ja toetuslaenud senni ei ole weel meie andmete järele täies ulatuses kätte jõudnud neile tarwitajatele, kellele nad määratud. Sellepärast oleks wastaw soowiawaldus Riigikogu poolt wastuwõtmiseks tarwilik.

Rahaminister O. Strandman: Nende kahe ülemineku-wormeli wahel on see wahe, et esimeses tehti walitsusele kohuseks, et tema summad otsekohe wälja annaks, kuna seda teises mitte nii kategoorilisel kujul ei öelda. Mina asusin siis ja asun ka praegu seisukohal, et mina wõin seda wormelit ainult nii tõlgitseda, et mina ainult nende rahasummade piirides seda soowi täitma pean, millised riigikassal käsutada. Kui see nii on, siis mina muidugi oma lahkumise küsimust sellega ei seo. Kui aga oldakse arwamisel, et selleks peab paberraha wälja antama, et neid nõudmisi rahuldada, siis kahjuks tuleb ka siin wastaw järeldus teha. Praegu igatahes sellest täiesti selget pilti saada on raske. Riigikassa seisukord on praegu igatahes niisugune, et öelda ei wõi, nagu poleks wõimalik kõiki nõudmisi rahuldada.

Juhataja K. Wirma: Esitatud on kaks ülemineku-wormelit, esimene motiveeritud rkl. Einbund'i poolt: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletust põllumeestekogude rühma arupärimise peale maaparanduse ja ühispiimatiliste toetuslaenude sulgumise asjus ja

arwesse wõttes, et 1924 a. eelarwesse wõetud kõik põllumajanduslikud toetuslaenud on hädapärased meie põllumajanduse ülesehitamisel, awaldab Wabariigi Walitsusele soowi wäljaandmiseks awada kõik põllumajanduslikud toetuslaenud, eriti aga maaparanduse, piimatalituste, asunikkuude inwentaari muretsemise ja asunikkuude ehituslaenud.“

Teine, lihtülemineku-wormel rkl. Pool'i poolt: „Ära kuulates rahaministri wastuse põllumeeste Riigikogu rühma arupärimisele maaparanduse ja ühispiimatiliste ehitamise laenude sulgumise asjus, läheb Riigikogu päewakorras edasi.“

Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Martna'.

M. Martna (sd.): Mina tahan hääletamise motiwide kohta järgmist enese arwatawasti ka minu rühmasõprade nimel öelda, et mina ja wististi ka minu rühmasõbrad põhimõtteliselt nende laenude wäljaandmise wastu ei ole. Aga kuna see ülemineku-wormel nõnda on sõnastatud, et paratamata kõik laenud tuleksid wälja anda, ja seda silmas pidades, et ka teisi krediite on, mis niisama wajalised oleksid wälja anda, kuna neid aga siin mitte ei käsitata, ja kuna see ülemineku-wormel teatawal wiisil, olgugi soowiawaldusena ette kantud, eneses umbusaldust awaldab, ei saa mina mitte selle ülemineku-wormeli poolt hääletada. Rõhutan weel kord, et põhimõttelikult mina põllumajandusliku toetuse wastu ei ole.

Juhataja K. Wirma: Panen hääletamisele rkl. Einbund'i ülemineku-wormeli. (Hääletatakse.) Nähtawana musega on ülemineku-wormel tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb lihtülemineku-wormel. (Hääletatakse.) Nähtawana mused on lihtülemineku-wormel wastu wõetud.

12. Seadus amnestia kohta töörahwa poliitikategelastele — I lugemisel.

J. Jürna (ühw.): Selle seaduse tähtsusest on siit kõnetoolilt ennem pikemalt räägitud, minu

arwates ei ole seda enam waja kordama hakata, sellepärast teen ettepaneku seaduseelnõu I lugemisele asuda ja ta I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud seaduse I lugemisele asuda. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on otsustatud seaduse I lugemisele asuda. Sõnasooijaid ei ole. Panen seaduse I lugemisel hääle-

tamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seadus I lugemiselt tagasilükatud. Sellega on päewakord läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 12.20 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **Osk. Köster**.

